

Ewa Kobierska-Maciuszko
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

The Effective Library - Vision, Planning Process and Evaluation in the Digital Age

- 10 Seminarium LIBER Architecture Group. Lipsk 19-23 marca 2002

Kolejne Seminarium poświęcone architekturze i organizacji przestrzennej nowych budynków bibliotecznych odbyło się w miejscu i porze Lipskich Targów Książki, w przyjaznym cieniu lipskich gigantów bibliotecznych: Deutsche Bücherei i Biblioteki Uniwersyteckiej (Bibliotheca Albertina). Trudno wyobrazić sobie lepsze miejsce spotkania dla kilkudziesięciu architektów i bibliotekarzy z różnych krajów europejskich, którzy gromadzą się od lat tylko po to, aby dyskutować o problemach projektowania i planowania bibliotek tak, aby spełnione były trzy wskaźniki decydujące o powodzeniu misji tych instytucji: dostępność, ochrona i architektura, rozumiane oczywiście jako: dostęp do informacji, ochrona zbiorów bibliotecznych i architektura, która magazyn książek zamienia w przestrzeń społeczną.

Program obrad był wielowątkowy:

Biblioteka akademicka a planowanie strategiczne w szkolnictwie wyższym, w skali miasta, regionu, państwa. Graham Bulpitt, dyrektor Learning Resource Center w Hallam University, Sheffield (Wlk. Brytania) odwoływał się w swoim wystąpieniu do Deklaracji Bolońskiej z 1999 roku^[1]. Zawarta w tym dokumencie prognoza rozwoju szkolnictwa wyższego w Europie zakłada, że w roku 2010 aż 50% populacji poniżej 30 roku życia będzie kształciło się w szkołach wyższych. Jak powinna zmieniać się biblioteka akademicka, aby sprostać temu wyzwaniu? Na czym polega proces, którego jesteśmy nie tylko świadkami, ale również sprawcami, proces przekształcania księżnicy (library) w centrum informacji (learning resource center) wspierające oba rodzaje aktywności akademickiej: dydaktykę oraz badania i w obydwu współuczestniczące. Jak pogodzić globalną tendencję do unifikacji i standaryzacji przepisów, norm (również w bibliotekarstwie), tendencję nieuniknioną ze względu na ogrom materii i szybkość napływu informacji, z kultywowaną ideą różnorodności i wielokulturowości europejskich szkół wyższych.

Budynki biblioteczne w rok, dwa, pięć lat po wybudowaniu - ewolucja, zmiany, ocena zamysłu architektonicznego i funkcjonalnego. Projekt zwany "post-completion evaluation" przedstawiony został przez Suzanne Enright z Westminster University (Wielka Brytania) oraz przez Marie-Francoise Bibsbrouck, przez wiele lat kierującą departamentem bibliotek we francuskim Ministerstwie Edukacji, a ostatnio dyrektorkę biblioteki Sorbony.

Taki program wdrażany jest w 2-3 lata po oddaniu gmachu do użytku i analizuje gmach w kilku aspektach:

- kontekstu socjoprzestrzennego,
- aspektu techniczno-finansowego - konstrukcja, instalacje i koszty,
- organizacji i zarządzania.

Marie-Francoise Bibsbrouck zbadała 110 budynków bibliotecznych wybudowanych we Francji w latach 1990 - 2000. Koszt tych inwestycji wyniósł 3 mld franków, czyli ok. 0,5 mln euro. Obecnie rozpoczyna się realizacja programu 3rd Millenium University (U3M), w efekcie którego w bibliotekarstwie akademickim spodziewane jest osiągnięcie do 2006 roku następujących wskaźników:

- 1 miejsce dla czytelnika przypada na 10 studentów,
- 50% miejsc pracy (czytelniczych) wyposażonych w komputery,
- Biblioteka pracuje nie mniej niż 70 godzin w tygodniu i 50 tygodni w roku.

Zagadnieniem już z pogranicza urbanistyki był przedstawiony na przykładzie Paryża problem starych ośrodków uniwersyteckich usytuowanych w ciasnych centrach miejskich, znacznie trudniejszych do

rozwoju przestrzennego i rozbudowy niż lokowanie nowych campusów na peryferiach wielkich miast lub "w polu", gdy ośrodek miejski rozwinie się dopiero wokół uniwersytetu.

Budynki biblioteczne a zalecenia konserwatorskie IFLA. Z wątków czysto projektowych dyskutowany był przede wszystkim problem szkła, niełatwy do rozstrzygnięcia, odkąd odeszliśmy od prostego podziału na ciemny magazyn i widną czytelnię. W dużych przestrzeniach czytelniomagazynowych trudno jest jednocześnie zapewnić czytelnikom maksimum światła naturalnego i ochronić zbiory przed jego szkodliwym działaniem. Przyjmuje się, że priorytetem są warunki pracy czytelnika, czyli maksimum światła dziennego, a zbiory cenniejsze pod względem historycznym czy artystycznym przechowuje się nadal w magazynach bez dostępu światła dziennego. Projektując pojemność magazynową przyszłego budynku trzeba zaplanować miejsce na przynajmniej 10-letni przyrost zbiorów liczony w metrach bieżących półek.

Budownictwo biblioteczne w niemieckich landach wschodnich.

W szczerzy podziw wprawić może rozwój infrastruktury akademickiej w tak zwanych wschodnich landach w ciągu ostatniego dziesięciolecia. Bibliotekę Uniwersytecką w Lipsku widziałam po raz pierwszy w roku 1993 w czasie pamiętnego objazdu zorganizowanego dla studentów podyplomowych IBIN UW według pomysłu i pod kierunkiem niezapomnianego prof. Radosława Cybulskiego. W gmachu ówczesznie działało tylko jedno skrzydło, zamiast drugiego była dziura w ziemi, a część centralna gmachu była ruiną z dziurawym dachem i resztkami marmurowej klatki schodowej, licznie zasiedlonej przez gołębie. Taki stan trwał przez 48 lat, od nalotów dywanowych w 1945 roku. Dzisiaj odtworzono z pietyzmem XIX-wieczne monumentalne gmaszysko godząc neoklasycystyczne wnętrze z funkcją nowoczesnej biblioteki uniwersyteckiej (*Zdj. nr 1*).

Zupełnie inaczej wyglądają nowo wybudowane budynki bibliotek uniwersytetów w Jenie (jednocześnie biblioteka landu Turyngia, *zdj. nr 2 i 3*), w Erfurcie (*zdj. nr 4*) i w Dreźnie (jednocześnie biblioteka landu Saksonia). Pierwsze dwie są bardzo funkcjonalne i z powodzeniem realizują wszystkie standardy obowiązujące obecnie w budownictwie bibliotek akademickich, trzecia poraża swoją skalą i majestatem, bardziej przypomina wielką bibliotekę narodową niż przyjazną studentom, nieco bałaganiarską i swojską bibliotekę akademicką. Skojarzenie z Bibliotheque de France jest mimowolne, gdy patrzymy na dwa potężne prostopadłościany magazynów połączone szklaną płaszczyzną dziedzińca skrywającą zagłębioną trzy piętra pod ziemią olbrzymią czytelnię na 1000 miejsc (*zdj. nr 5 i 6*).

1. Bibliotheca Albertina, Lipsk

Na zakończenie Seminarium w Lipsku znany polskim bibliotekarzom prof. Maurice B. Line, bibliotekarz i specjalista informacji naukowej, długoletni wicedyrektor British Library, odpowiedzialny za udostępnianie zbiorów, następnie za infrastrukturę informatyczną, a od 1988 roku niezależny konsultant współpracujący z ośrodkami akademickimi i prywatnym sektorem informacji naukowej i komercyjnej, przedstawił "listę życzeń" czytelnika.

2. Biblioteka Uniwersytecka, Jena

3. Biblioteka Uniwersytecka, Jena

Można się tylko pocieszać, że nie chodzi tu o czytelnika masowego, ale raczej o konesera, który od biblioteki i bibliotekarza oczekuje:

- budynku o ciekawej architekturze i przyjemnej nieformalnej atmosferze we wnętrzu,
- długich (ale bez ekstrawagancji) godzin otwarcia,
- zróżnicowania charakteru miejsc pracy: ciche zakątki sprzyjające skupieniu, ale też miejsca do dyskusji w gronie kilku osób,
- kawiarenki dla relaksu i spotkań towarzyskich,
- regulaminu z minimum ograniczeń, ale też z kilkoma jasnymi zasadami,
- funkcjonalnego układu magazynowego (zasoby drukowane) i systemowego (zasoby elektroniczne),
- szerokiego wyboru bieżących nowości do przeglądania, już wstępnie selekcjonowanych pod kątem oczekiwań czytelników, które powinny być znane bibliotekarzom,

4. Biblioteka Uniwersytecka, Erfurt

- właściwych proporcji między tym co w wolnym dostępie, a całą resztą dostępną z odleglejszych źródeł (magazyny zamknięte lub elektroniczne),
- dobrze zestawionego podręcznego księgozbioru informacyjnego,
- prostych i szybkich procedur,
- dostępności do wszystkich mediów z jednego stanowiska komputerowego (włączając w to materiały audiowizualne),
- katalogu, który:
 - jest łatwy w użyciu,
 - jest dostępny z każdego piętra biblioteki, z mieszkania czytelnika i z jeszcze bardziej odległych miejsc,
 - obejmuje całość zbiorów bibliotecznych, opisując je na tym samym stopniu szczegółowości i pozwalając znaleźć je według różnych kluczy wyszukiwawczych,
- dobrego dostępu (najlepiej przez jeden gateway) do pozostałych narzędzi informacji, także komercyjnych, wytworzonych poza biblioteką,
- kopiarek i skanerów na każdym piętrze biblioteki, łatwych w obsłudze i tanich,
- personelu z wiedzą bibliograficzną i techniczną, pomocnego i przyjaznego,
- możliwie najniższych opłat za dostęp do informacji.

Wątek polski na seminariach LIBER Architecture Group. Od 1996 roku na seminariach LIBER biblioteki polskie pojawiają się regularnie (Paryż 1996 - projekt BUW; Londyn 1998 - zrealizowana BŚ, Warszawa 2000 - BJ w rozbudowie i zrealizowana BUW). Tym razem była to bardzo dobrze przyjęta prezentacja projektu nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego profesjonalnie przygotowana przez biuro projektowe ArchiCoProjekt z Warszawy oraz Ewę Chrzan, wicedyrektor BUGd. Projektowana w centrum

campusu Gdańsk-Oliwa przyszła siedziba Biblioteki UGd o powierzchni 12 tys. M², pomieści przeszło 600 tys. książek i czasopism wyłącznie w przestrzeniach z wolnym dostępem, gdzie znajdzie się również 430 miejsc pracy dla czytelników, nie wliczając w powyższe oddzielnej czytelnicy i zamkniętych magazynów dla zbiorów specjalnych. Pozostaje tylko życzyć nam wszystkim, aby za 2 lata na kolejnym Seminarium planowanym w Bolzano (południowy Tyrol, pogranicze austriacko-włoskie) można było przedstawić już zaawansowaną w realizacji Bibliotekę Uniwersytetu Wrocławskiego.

5. Biblioteka Uniwersytecka, Drezno

6. Czytelnia w Bibliotece Uniwersyteckiej, Drezno

Przypisy

[1] Bologna process: creation of the European Higher Education Area. [on-line]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.lu.lv/ace/bologna/default.htm>

The Effective Library - Vision, Planning Process and Evaluation in the Digital Age : - 10 Seminarium LIBER Architecture Group. Lipsk 19-23 marca 2002/Ewa Kobierska-Maciuszko // W: EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 4/2002 (33) kwiecień. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2002. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2002/33/maciuszko.php>. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187